ვინ ითვლება? — საერთაშორისო სამართლის სუბიექტები

N524 — საერთაშორისო საჯარო სამართალი · კვირა 4 · დარიგება
გიორგი კობერიძე · ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

დასაწყისი: შეიძლება თუ არა სახელმწიფო დაიხრჩოს?

წარმოიდგინეთ კუნძულოვანი სახელმწიფო, რომლის მთელი ტერიტორია ოკეანის დონიდან რამდენიმე მეტრზეა. ზღვის დონე იწევს. ერთ დღეს — შესაძლოა, ამ საუკუნეშივე — **მიწა აღარ იქნება**. მოსახლეობა სხვა ქვეყნებში გადასახლდება.

ეს ფანტაზია არ არის. OpenRewi-ს მიხედვით, კლიმატის კრიზისის გამო რამდენიმე **მცირე კუნძულოვანი განვითარებადი სახელმწიფო** (SIDS) შესაძლოა სამართლებრივად **„გაქრეს"**; ტუვალუ და ვანუატუ უკვე იღებენ ზომებს ამის წინააღმდეგ *(OpenRewi ch.7 §7.1 (A. Green), გვ. 238)*.

> ❓ **დარჩება თუ არა ის სახელმწიფოდ?**
>
> გაიხსენეთ კვირა 1: მონტევიდეოს მუხ. 1 — მუდმივი მოსახლეობა, **განსაზღვრული ტერიტორია**, მთავრობა, ურთიერთობის უნარი. თუ ტერიტორია აღარ არის — კრიტერიუმი აღარ სრულდება. ესე იგი, სახელმწიფოც აღარ არის?

2025 წლის 23 ივლისს მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლომ (ICJ) ამ კითხვას პირველად უპასუხა:

> „სასამართლოს აზრით, მას შემდეგ, რაც სახელმწიფო შეიქმნა, მისი ერთ-ერთი შემადგენელი ელემენტის გაქრობა **აუცილებლად არ გამოიწვევს** სახელმწიფოებრიობის დაკარგვას."
>
> *ორიგინალი:* „In the view of the Court, once a State is established, the disappearance of one of its constituent elements would not necessarily entail the loss of its statehood."
>
> — *ICJ, Obligations of States in respect of Climate Change, საკონსულტაციო დასკვნა, 2025, პარ. 363*

> 🎯 **ყურადღება მიაქციეთ სიტყვებს „მას შემდეგ, რაც შეიქმნა".** სახელმწიფოს **შესაქმნელად** ოთხივე კრიტერიუმია საჭირო. სახელმწიფოს **შესანარჩუნებლად** — არა აუცილებლად. სახელმწიფოს შექმნა და მისი არსებობის გაგრძელება **სხვადასხვა წესით** ფასდება.
>
> და კვირა 1-ში ამის მაგალითი უკვე ვნახეთ: **წმინდა საყდარს 1870–1929 წლებში ტერიტორია საერთოდ არ ჰქონია** — და მაინც სუბიექტად რჩებოდა.

დღეს გავარკვევთ, **ვინ „ითვლება"** საერთაშორისო სამართალში — და რატომ არის ეს წრე **არასოდეს დახურული**.

ხიდი: ღორიდან სახელმწიფომდე — და უკან

კვირა 1 დავიწყეთ კითხვით: **ვინ არის სამართლის ადრესატი?** ათენი ასამართლებდა ცულს, შუა საუკუნეები — ღორს, ჩვენ ვასამართლებთ სახელმწიფოს. და ვთქვით: **ყოველი საზოგადოება თავად წყვეტს, ვინ შეიძლება იყოს ადრესატი.**

საერთაშორისო სამართალიც ასეა:

> „ნებისმიერი სამართლებრივი სისტემა განსაზღვრავს, ვის შეიძლება ჰქონდეს მასში უფლებები და ვალდებულებები."
>
> *ორიგინალი:* „Any legal system defines who can possess rights and obligations in it."
>
> — *OpenRewi ch.7 (V. Engström), გვ. 218*

ამ დარიგების ბოლოს (ნაწილი VII) ცხოველებს დავუბრუნდებით — და ნახავთ, რომ ღორის ისტორია ჯერ არ დასრულებულა.

I. რა არის „სუბიექტი“?

ცნება

საერთაშორისო სამართლის სუბიექტი (*international legal person*) არის ის, ვისაც **შეუძლია ჰქონდეს საერთაშორისო უფლებები და ვალდებულებები**. ეს არის **განმსაზღვრელი ნიშანი** *(OpenRewi ch.7, გვ. 218)*.

რადგან საერთაშორისო სამართალს **ცენტრალური კანონმდებელი არ ჰყავს** (კვ. 2), სუბიექტებს ჩვეულებრივ ესეც ახასიათებთ: მათ შეუძლიათ **თავად შექმნან** საერთაშორისო სამართალი — თუმცა იმაზე, სავალდებულოა თუ არა ეს ნიშანი, აზრთა სხვადასხვაობაა *(იქვე)*.

„სუბიექტი“ და „პირი“ — ერთი და იგივეა?

პრაქტიკაში ხშირად სინონიმებად იყენებენ. მაგრამ:

> „სუბიექტობა შეიძლება დავახასიათოთ, როგორც **აკადემიური იარლიყი**, ხოლო პერსონალურობა — როგორც **სამართლებრივი სისტემის მიერ მინიჭებული სტატუსი**.“
>
> *ორიგინალი:* „To be a subject can be characterised as possessing an academic label, whereas personality is a status conferred by the legal system.“
>
> — *OpenRewi ch.7, გვ. 218*

⭐ მთავარი იდეა: სუბიექტობა — ხარისხობრივია

> „საერთაშორისო სამართლის აქტორებს, სხვა სიტყვებით, სამართალსუბიექტობა შეიძლება **სხვადასხვა ხარისხით** ჰქონდეთ.“
>
> *ორიგინალი:* „Actors of international law can, in other words, enjoy legal personality to various degrees.“
>
> — *OpenRewi ch.7, გვ. 219*

კვირა 1-ზე ვთქვით, რომ **ლეგიტიმურობა ხარისხობრივია**, ლეგალურობა — ორობითი. სუბიექტობა ლეგიტიმურობას ჰგავს: კითხვაა არა „**არის თუ არა**“, არამედ „**რამდენად და რა მიზნით**“.

სუბიექტი	უფლებები	წყარო
სახელმწიფო	**სრული** — „საერთაშორისო სამართლით აღიარებული უფლებებისა და მოვალეობების მთლიანობა“	*Reparation*, გვ. 180
საერთაშორისო ორგანიზაცია	**ფუნქციური** — მიზნებითა და ფუნქციებით განსაზღვრული	*Reparation*, გვ. 180
ინდივიდი	**ნაწილობრივი** — კონკრეტული უფლებები (ადამიანის უფლებები) და ვალდებულებები (სისხლის სამართალი)	OpenRewi გვ. 275–277
„ნაცრისფერი ზონა“	**შეზღუდული** — ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობები, წმინდა საყდარი, დევნილი მთავრობები	OpenRewi გვ. 219

II. სახელმწიფო — პირველადი სუბიექტი

სახელმწიფოები **„ძირითადი სუბიექტები“** არიან — იმიტომ, რომ საერთაშორისო სამართლის შესაქმნელად **სახელმწიფოთა თანხმობაა** საჭირო (კვ. 2 — *Lotus*), და იმიტომ, რომ საერთაშორისო ორგანიზაციებიც სახელმწიფოებისგან შედგება *(OpenRewi ch.7, გვ. 218)*.

როგორ **იქმნება** სახელმწიფო — კვირა 1-ში ვისწავლეთ (მონტევიდეო, აღიარება). დღეს — **რა ემართება მას შემდეგ**.

1. უწყვეტობის პრეზუმფცია

> „სახელმწიფოს განადგურება, როგორც წესი, **ბევრად უფრო რთულია**, ვიდრე მისი შექმნა.“
>
> *ორიგინალი:* „States are, in general, far harder to destroy than they are to create.“
>
> — *OpenRewi ch.7 §7.1, გვ. 236*

ჩვეულებითი სამართალი ადგენს **სახელმწიფოს უწყვეტობის ძლიერ, მაგრამ უარყოფად პრეზუმფციას** — გეოპოლიტიკური სტაბილურობისთვის. ეფექტიანი მთავრობა შეიძლება წლების განმავლობაში არ არსებობდეს; ტერიტორიის მნიშვნელოვანი ცვლილება ან ოკუპაციით დამოუკიდებლობის ფაქტობრივი დაკარგვაც, ჩვეულებრივ, სახელმწიფოს **არ აქრობს** *(გვ. 236–237)*.

> 📊 **1945–2005 წლებში მხოლოდ 8 სახელმწიფო გაქრა — და 128 ახალი შეიქმნა** *(გვ. 237)*.

2. გაქრობა და სამართალმემკვიდრეობა

როცა სახელმწიფო მაინც ქრება (მაგალითად, **იუგოსლავიის სოციალისტური ფედერაციული რესპუბლიკა**), ჩნდება კითხვა: **გადადის თუ არა მისი უფლებები და ვალდებულებები ახალ სახელმწიფოებზე?**

პასუხი იმედგაცრუებულია: **„ზოგადი პრინციპი ან თუნდაც პრეზუმფცია“** იმისა, რომ უფლება-მოვალეობები გადადის, **არ არსებობს** *(გვ. 237)*. საიმედოდ მხოლოდ სამი რამ შეიძლება ითქვას *(გვ. 237–238)*:

#	დებულება
1	თუ წინამორბედი სახელმწიფო **აგრძელებს არსებობას** (მაგ., დეკოლონიზაცია), ხელშეკრულებები არ გადადის — **გარდა სასაზღვრო ხელშეკრულებებისა**
2	მემკვიდრე სახელმწიფო **არ აგებს პასუხს** წინამორბედის საერთაშორისო სამართალდარღვევისთვის — თუ ეს ქმედება თავად არ „აითვისა“
3	საერთაშორისო ორგანიზაციაში **წევრობა**, ჩვეულებრივ, **არ გადადის** — საკითხს ორგანიზაციის წესდება წყვეტს

1978 წლის ვენის კონვენციას სახელმწიფოთა მემკვიდრეობის შესახებ ხელშეკრულებებთან მიმართებით **მხოლოდ 23 სახელმწიფოს აქვს ხელმოწერილი და რატიფიცირებული** *(გვ. 238)* — ამიტომ ხშირად ჩვეულებასა და კონკრეტულ შეთანხმებებს ვეყრდნობით.

3. ⭐ მემკვიდრეობა ≠ უწყვეტობა

> „მემკვიდრეობა კონცეპტუალურად განსხვავდება სახელმწიფოს უწყვეტობისა და იდენტობისგან და **ურთიერთგამომრიცხავია** მათთან.“
>
> *ორიგინალი:* „...succession is both conceptually distinct from the continuity and identity of States and mutually exclusive with those two things.“
>
> — *OpenRewi ch.7, გვ. 238*

- **უწყვეტობა/იდენტობა:** სახელმწიფო **იგივეა** — ყველა უფლება და ვალდებულება გრძელდება. მაგალითი: **რუსეთი, რომელიც ყოფილ საბჭოთა კავშირთან იდენტურად ითვლება** *(გვ. 238)*.
- **მემკვიდრეობა: ახალი** სახელმწიფოა — საკითხი, რა გადადის, ცალ-ცალკე წყდება.

> 🇬🇪 **საქართველო** ყოფილ სსრკ-თან მიმართებით **მემკვიდრეა** და არა მისი გამგრძელებელი. სწორედ ამიტომ ამბობს საქართველოს კანონი, რომ ის ვრცელდება „ყოფილი სსრკ-ის **იმ** საერთაშორისო ხელშეკრულებებზე, **რომელთა მიმართ საქართველომ თავი უფლებამონაცვლედ აღიარა**“ *(კანონი „საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებების შესახებ“, მუხ. 2(2))*. ანუ — **შერჩევითი** მემკვიდრეობა, საქართველოს აღიარებით. რუსეთს ასეთი არჩევანი არ ჰქონდა: გამგრძელებლის შემთხვევაში ივარაუდება, რომ **ყველა** უფლება და ვალდებულება გრძელდება *(OpenRewi, გვ. 238)*.

4. დავუბრუნდეთ ტუვალუს

„მკაცრი ხედვით" *(austere view)*, ტერიტორიის სრული და შეუქცევადი დაკარგვა სახელმწიფოებრიობის დაკარგვას ნიშნავს — და ყოფილი მოსახლეობა **მოქალაქეობის არმქონე** ხდება *(OpenRewi, გვ. 238)*. ICJ-მა 2025 წელს ამ ხედვას არ გაჰყვა (პარ. 363) და დაამატა:

> „...ზღვის დონის აწევასთან ბრძოლაში თანამშრომლობა სახელმწიფოებისთვის **არჩევანის საგანი კი არა, სამართლებრივი ვალდებულებაა**."
>
> *ორიგინალი:* „...co-operation in addressing sea level rise is not a matter of choice for States but a legal obligation."
>
> — *ICJ, Climate Change AO, 2025, პარ. 364*

🔗 **კვ. 3:** თანამშრომლობის პრინციპი — „ყველაზე რბილი" — აქ **ვალდებულებად** იქცა. ისევე, როგორც *Chagos*-ში.

III. საერთაშორისო ორგანიზაციები — „ფუნქციური" სუბიექტი

რა არის საერთაშორისო ორგანიზაცია?

ამომწურავი განმარტება არ არსებობს, მაგრამ სამი ნიშანი „სასარგებლო ამოსავალი წერტილია" *(OpenRewi ch.7 §7.3, გვ. 260)*:

1. შექმნილია **სახელმწიფოების** მიერ;
2. ეფუძნება **ხელშეკრულებას**;
3. აქვს მინიმუმ **ერთი ორგანო საკუთარი ნებით** (*a distinct will*).

საერთაშორისო ორგანიზაციები დღეს **სახელმწიფოებზე მეტია** *(გვ. 259)*.

⭐ Reparation for Injuries (1949) — ორგანიზაციის დაბადება სუბიექტად

1948 წლის 3 დეკემბერს გენერალურმა ასამბლეამ ICJ-ს ჰკითხა: აგენტი თუ მოვალეობის შესრულებისას დაზიანდა და პასუხისმგებელი სახელმწიფოა, შეუძლია თუ არა **გაეროს, როგორც ორგანიზაციას**, მის წინააღმდეგ **საერთაშორისო მოთხოვნის** წარდგენა? *(რეზიუმე, ST/LEG/SER.F/1, გვ. 8)*

წესდება ამაზე არაფერს ამბობს. სასამართლომ იმსჯელა, **რისთვის შექმნეს** ორგანიზაცია:

> „ნებისმიერ სამართლებრივ სისტემაში სამართლის სუბიექტები **აუცილებლად არ არიან იდენტურები** თავიანთი ბუნებით ან უფლებების მოცულობით, და მათი ბუნება **თანამეგობრობის საჭიროებებზეა** დამოკიდებული."
>
> *ორიგინალი:* „The subjects of law in any legal system are not necessarily identical in their nature or in the extent of their rights, and their nature depends upon the needs of the community."
>
> — *ICJ, Reparation for Injuries, AO, ICJ Reports 1949, გვ. 178*

და დასკვნა — ამ კვირის ყველაზე მნიშვნელოვანი ციტატა:

> „შესაბამისად, სასამართლო მივიდა დასკვნამდე, რომ ორგანიზაცია **საერთაშორისო პირია**. ეს არ ნიშნავს იმის თქმას, რომ ის სახელმწიფოა — რაც ის ნამდვილად არ არის — ან რომ მისი სამართალსუბიექტობა და უფლება-მოვალეობები სახელმწიფოსას ემთხვევა. მით უმეტეს არ ნიშნავს იმის თქმას, რომ ის **„ზესახელმწიფოა"**, რაც არ უნდა ნიშნავდეს ეს გამოთქმა. (...) ეს ნიშნავს, რომ ის საერთაშორისო სამართლის სუბიექტია, შეუძლია ჰქონდეს საერთაშორისო უფლებები და მოვალეობები და აქვს უნარი, დაიცვას თავისი უფლებები საერთაშორისო მოთხოვნების წარდგენით."
>
> *ორიგინალი:* „Accordingly, the Court has come to the conclusion that the Organization is an international person. That is not the same thing as saying that it is a State, which it certainly is not, or that its legal personality and rights and duties are the same as those of a State. Still less is it the same thing as saying that it is "a super-State", whatever that expression may mean. ... What it does mean is that it is a subject of international law and capable of possessing international rights and duties, and that it has capacity to maintain its rights by bringing international claims."
>
> — *Reparation, გვ. 179*

სახელმწიფო vs ორგანიზაცია — ერთი წინადადებით

> „მაშინ, როცა სახელმწიფოს აქვს საერთაშორისო სამართლით აღიარებული უფლებებისა და მოვალეობების **მთლიანობა**, ორგანიზაციის მსგავსი ერთეულის უფლებები და მოვალეობები დამოკიდებული უნდა იყოს მის **მიზნებსა და ფუნქციებზე**, როგორც ეს მის დამფუძნებელ დოკუმენტებშია განსაზღვრული ან იგულისხმება და პრაქტიკაში განვითარდა.“
>
> *ორიგინალი:* „Whereas a State possesses the totality of international rights and duties recognized by international law, the rights and duties of an entity such as the Organization must depend upon its purposes and functions as specified or implied in its constituent documents and developed in practice.“
>
> — *Reparation, გვ. 180*

სამი ცნება, რომელიც *Reparation*-მა შექმნა

ცნება	შინაარსი	წყარო
implied powers (ნაგულისხმევი უფლებამოსილებები)	ორგანიზაციას აქვს ის უფლებამოსილებებიც, რომლებიც წესდებაში პირდაპირ არ წერია, მაგრამ „**აუცილებელი შედეგით**“ მიენიჭა, როგორც მისი მოვალეობების შესრულებისთვის არსებითი	გვ. 182
functional protection (ფუნქციური დაცვა)	ორგანიზაცია იცავს თავის აგენტს — **მოქალაქეობის გარეშე**. აგენტი არ უნდა იყოს დამოკიდებული საკუთარი სახელმწიფოს დაცვაზე, იქნება ის ძლიერი თუ სუსტი	გვ. 183–184
objective personality (ობიექტური სამართალსუბიექტობა)	50 სახელმწიფომ, „საერთაშორისო თანამეგობრობის წევრთა უდიდესმა უმრავლესობამ“, შექმნა ერთეული, რომლის სუბიექტობა **არაწევრებისთვისაც** მოქმედებს	გვ. 185

ორიგინალი (გვ. 182): „Under international law, the Organization must be deemed to have those powers which, though not expressly provided in the Charter, are conferred upon it by necessary implication as being essential to the performance of its duties.“

ორიგინალი (გვ. 185): „...fifty States, representing the vast majority of the members of the international community, had the power, in conformity with international law, to bring into being an entity possessing objective international personality, and not merely personality recognized by them alone...“

ორი ზღვარი

1. **სპეციალობის პრინციპი** *(principle of speciality)*: ორგანიზაციას, სახელმწიფოსგან განსხვავებით, **ზოგადი კომპეტენცია არ აქვს** — ის მოქმედებს მინიჭებული (და ნაგულისხმევი) უფლებამოსილებების ფარგლებში; მის გარეთ — ultra vires (უფლებამოსილების ფარგლებს მიღმა) *(OpenRewi ch.7 §7.3, გვ. 263–264)*.
2. **„ნაკლები“ ≠ „უფრო სუსტი“.** ზოგიერთი უფლებამოსილება სახელმწიფოებსაც კი აღემატება — მაგალითად, გაეროს **მონოპოლია ძალის გამოყენების ავტორიზაციაზე** *(OpenRewi ch.7, გვ. 219)*.

> 💡 **პრაქტიკული მაგალითი:** ეუთოს (OSCE) სამართალსუბიექტობის არქონა არაერთ პრაქტიკულ დაბრკოლებას უქმნის — მაგალითად, შეთანხმებების დადებაში *(OpenRewi, გვ. 263)*. სუბიექტობა „თეორიული“ საკითხი არ არის.

IV. ინდივიდი — ობიექტიდან სუბიექტამდე

XX საუკუნის დასაწყისი: ადამიანი = ობიექტი

> „რადგან საერთაშორისო სამართალი ეფუძნება ცალკეული სახელმწიფოების და არა ცალკეული ადამიანების საერთო თანხმობას, **სუბიექტები მხოლოდ და მხოლოდ სახელმწიფოები არიან**.“
>
> *ორიგინალი:* „Since the law of nations is based on the common consent of individual States, and not of individual human beings, States solely and exclusively are subjects of international law“
>
> — *ლ. ოპენჰაიმი; ციტ.: OpenRewi ch.7 §7.4 (J. T. Theilen), გვ. 275*

ინდივიდები „**ობიექტები**“ იყვნენ. თუ ხელშეკრულება მათ რაიმე უფლებას აძლევდა, ის სინამდვილეში მათ **სახელმწიფოს** ეკუთვნოდა — ინდივიდი საერთაშორისო სცენაზე მხოლოდ თავისი სახელმწიფოს გავლით ჩნდებოდა *(იქვე)*.

ცვლილება: უფლებები

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ — ადამიანის უფლებათა ხელშეკრულებების „**ინფლაცია**“. და იქაც კი, სადაც ტრადიციულად მხოლოდ სახელმწიფოები იყვნენ:

> 🔗 **კვ. 2-ის სემინარი!** *LaGrand*-ში ICJ-მა დაადგინა, რომ საკონსულო ურთიერთობების შესახებ ვენის კონვენციის მუხ. 36(1) **ინდივიდუალურ უფლებებს ქმნის** *(OpenRewi, გვ. 275–276)*. საკონსულო სამართალი — ყველაზე „სახელმწიფოთაშორისი“ სფერო — ლაგრანდის ძმების **პირად** უფლებებს იცავდა.

ცვლილება: ვალდებულებები

> „ის, რომ საერთაშორისო სამართალი **ვალდებულებებსა და პასუხისმგებლობას აკისრებს ინდივიდებს, ისევე როგორც სახელმწიფოებს**, დიდი ხანია აღიარებულია. (...) საერთაშორისო სამართლის წინააღმდეგ დანაშაულს **ადამიანები სჩადიან და არა აბსტრაქტული ერთეულები**, და მხოლოდ ასეთი დანაშაულის ჩამდენი ინდივიდების დასჯით შეიძლება საერთაშორისო სამართლის დებულებების აღსრულება.“
>
> *ორიგინალი:* „That International Law imposes duties and liabilities upon individuals as well as upon States has long been recognized. (...) Crimes against International Law are committed by men, not by abstract entities, and only by punishing individuals who commit such crimes can the provisions of International Law be enforced.“
>
> — *IMT-ის განაჩენი (ნიურნბერგი, 1946), PDF გვ. 55*

🔗 **კვ. 1:** ნიურნბერგი — ოსტინის „სად არის სანქცია?“-ზე ერთ-ერთი პასუხი. ცალკე ადამიანის **დასჯა** — სწორედ ის, რაც სახელმწიფოს ვერ მოუწყობ. დღეს ამ ხაზს რომის სტატუტი და ICC აგრძელებენ (კვ. 11).

დღევანდელი დავა: რა სახის სუბიექტია ინდივიდი?

ინდივიდის სუბიექტობის სრული უარყოფა დღეს უმცირესობის პოზიციაა. დავა ახლა სხვა რამეზეა *(OpenRewi, გვ. 277)*:

პოზიცია 1	პოზიცია 2
ინდივიდის სუბიექტობა **ნაწილობრივი და წარმოებულია** — მხოლოდ იმ უფლება-მოვალეობებით, რომლებიც სახელმწიფოებმა მიანიჭეს	ინდივიდი საერთაშორისო სამართლის **„პირველადი“, „ბუნებითი“** სუბიექტია — „ახალი ორთოდოქსია“

⚠ კრიტიკული შენიშვნა: სუბიექტობა ყოველთვის სიკეთე არ არის

XVI საუკუნის თეოლოგი **ფრანსისკო დე ვიტორია** ამერიკის ძირძველ მოსახლეობას „გონების მქონედ“ აღიარებდა — და ამით **საერთაშორისო ნორმების ადრესატად**. მაგრამ ამ ნორმების შინაარსი ესპანურს ემთხვეოდა; ძირძველი ხალხები მათ „არღვევდნენ“ — და ეს **დაპყრობის გამართლებად** იქცა. ავტორის დასკვნა: „სამართალსუბიექტობას სხვადასხვა ფუნქცია შეიძლება ჰქონდეს, და ყველა მათგანი კეთილი არ არის“ *(OpenRewi, გვ. 274)*.

და დღევანდელი კრიტიკაც: რომის სტატუტის ვალდებულებები პრაქტიკაში **„მხოლოდ ზოგიერთ ინდივიდზე, განსაკუთრებით აფრიკიდან“** გავრცელდა *(გვ. 276)*.

V. „ნაცრისფერი ზონა“ — კლასიკური სუბიექტები კიდეებზე

სახელმწიფოებისა და ორგანიზაციების გარდა, ზოგიერთი აქტორი სამართალსუბიექტობის **კიდეებზე** დგას *(OpenRewi ch.7, გვ. 219)*:

აქტორი	რა აქვს
ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობები	შეიძლება ჰქონდეთ **ფაქტობრივი მთავრობის** როლი, ხელშეკრულების დადების უნარი, უფლება-მოვალეობები **ჰუმანიტარული სამართლით**
წმინდა საყდარი	მრავალი ხელშეკრულების მხარე, დიპლომატიური ურთიერთობები, განსაზღვრული ტერიტორიის მართვა (კვ. 1 — **Holy See ≠ ვატიკანის ქალაქი-სახელმწიფო**)
დევნილი მთავრობები · თვითმმართველი ტერიტორიები	ფუნქციები, რომლებიც **შეზღუდულ** სამართალსუბიექტობაზე მიუთითებს

VI. „აქტორები“ — სუბიექტობის მიღმა

რაც უფრო მეტს აწესრიგებს საერთაშორისო სამართალი (კვ. 2 — თანამშრომლობის სამართალი), მით მეტი აქტორი მონაწილეობს მასში: **არასამთავრობო ორგანიზაციები**, **კორპორაციები**, **ქალაქები**, არაფორმალური ფორმატები — **G20**, **ISO**, **ICANN** *(OpenRewi ch.7, გვ. 220–221)*.

როზალინ ჰიგინსმა 1994 წელს შემოგვთავაზა, საერთაშორისო სამართალი დავინახოთ არა როგორც წესების ნაკრები, არამედ როგორც **გადაწყვეტილების მიღების დინამიკური პროცესი**, რომელშიც ნორმებს სხვადასხვა **აქტორის** ურთიერთქმედება ქმნის. ამ **„აქტორულ კონცეფციაში“** სამართალსუბიექტობის, როგორც ზღურბლის, მნიშვნელობა მცირდება *(გვ. 220)*.

> 🎯 **ანუ ორი სხვადასხვა კითხვაა:** 1. **ვის აქვს** საერთაშორისო უფლებები და მოვალეობები? → **სუბიექტი** 2. **ვინ მონაწილეობს** საერთაშორისო სამართლის შექმნასა და გამოყენებაში? → **აქტორი**
>
> ყოველი სუბიექტი აქტორია. ყოველი აქტორი სუბიექტი არ არის.

VII. 🐷 დავუბრუნდეთ ღორს — ცხოველები

> „ცხოველები საერთაშორისო სამართლის პირები (სუბიექტები) **არ არიან**.“
>
> *ორიგინალი:* „Animals are not international legal persons (subjects).“
>
> — *OpenRewi ch.7 §7.8 (A. Peters), გვ. 305*

ცხოველების სტატუსი და მათდამი მოპყრობა დიდწილად სახელმწიფოთა **შიდა კომპეტენციაა** (domaine réserve). საერთაშორისო სამართალი გარეულ ცხოველებს **ბუნებრივ რესურსად** განიხილავს *(გვ. 305)*.

მაგრამ:

> „საერთაშორისო სამართლის პირთა წრე **არასოდეს ყოფილა დახურული** — ის მუდმივად ფართოვდებოდა.“ „ცხოველებისთვის სამართალსუბიექტობის მინიჭებას **შინაგანი კონცეპტუალური ბარიერი არ აქვს**.“
>
> *ორიგინალი:* „The circle of international legal persons has never been closed but has been continuously expanded. There is no intrinsic conceptual barrier against assigning legal personality to animals.“
>
> — *OpenRewi ch.7, გვ. 310*

და ავტორი იმავე პარალელს ავლებს, რასაც ჩვენ: XX საუკუნის დასაწყისში **ადამიანებიც** „ობიექტებად“ ითვლებოდნენ *(გვ. 310)*.

როგორ შეიძლება ეს მოხდეს? კვ. 2-ის წყაროების ენით: **ხელშეკრულებით**, **ჩვეულებით** ან **სამართლის ზოგადი პრინციპით** — თუ ეროვნულ სასამართლოებში ცხოველთა სამართალსუბიექტობის პრაქტიკა საკმარისად გავრცელდება და საერთაშორისო სისტემაში გადატანადი იქნება. ამ პრაქტიკაში ლიდერები **ლათინური ამერიკის** სასამართლოები არიან. თუმცა ავტორის შეფასებით, ასეთი ზოგადი პრინციპის ჩამოყალიბება **„ჯერ არ ჩანს და არც დიდად სავარაუდოა"** *(გვ. 310)*.

> 🎯 **წრე დაიხურა.** ათენმა ცული გაასამართლა, ბურგუნდიამ — ღორი. ჩვენ ამას ვიცინით. მაგრამ თავად კითხვა — **ვის ეკუთვნის ადგილი სამართლის შიგნით** — არ გამქრალა. დღეს ის ასე ჟღერს: **უნდა ჰქონდეს თუ არა ცხოველს უფლება?** და პასუხს — ისევე, როგორც ათენში — **საზოგადოება წყვეტს**.

გადამოწმების კითხვები

ცნება

1. რა არის საერთაშორისო სამართლის სუბიექტის **განმსაზღვრელი ნიშანი**?
2. რით განსხვავდება „სუბიექტი" და „სამართალსუბიექტობა" (personality)?
3. ⭐ რას ნიშნავს, რომ სამართალსუბიექტობა **„ხარისხობრივია"**? შეადარეთ სახელმწიფო, ორგანიზაცია და ინდივიდი.

სახელმწიფო

4. ⭐ **ტუვალუ:** თუ სახელმწიფოს ტერიტორია წყლის ქვეშ მოექცა, დარჩება თუ არა ის სახელმწიფოდ? დაასაბუთეთ ICJ-ის 2025 წლის დასკვნით და კვ. 1-ის წმინდა საყდრის მაგალითით.
5. რას ნიშნავს **უწყვეტობის პრეზუმფცია**? რატომ არსებობს?
6. რა **სამი** დებულებაა სახელმწიფოთა მემკვიდრეობაში საიმედო?
7. ⭐ რა განსხვავებაა **მემკვიდრეობასა** და **უწყვეტობას** შორის? რატომ „ირჩევს" საქართველო სსრკ-ის ხელშეკრულებებს, რუსეთი კი — არა?

ორგანიზაციები

8. დაასახელეთ საერთაშორისო ორგანიზაციის **სამი** ნიშანი.
9. ⭐ ***Reparation*:** რატომ ჩათვალა ICJ-მა, რომ გაერო საერთაშორისო პირია, თუ წესდება ამას არ ამბობს? და რატომ არ არის ის „ზესახელმწიფო"?
10. ახსენით **implied powers**, **functional protection** და **objective personality**.
11. რას ნიშნავს **სპეციალობის პრინციპი**? როდის მოქმედებს ორგანიზაცია ultra vires?

ინდივიდი და სხვები

12. რატომ ითვლებოდა ინდივიდი XX საუკუნის დასაწყისში „ობიექტად"? რა შეიცვალა?
13. ⭐ ნიურნბერგი: „დანაშაულს ადამიანები სჩადიან და არა აბსტრაქტული ერთეულები". რატომ არის ეს წინადადება მნიშვნელოვანი კვ. 1-ის კითხვისთვის — „სად არის სანქცია?"
14. რატომ ამბობენ, რომ სუბიექტობა **ყოველთვის სიკეთე არ არის**? (ვიტორია)
15. რა განსხვავებაა **სუბიექტსა** და **აქტორს** შორის?
16. ⭐ **ცხოველები:** არიან თუ არა ისინი საერთაშორისო სამართლის სუბიექტები? რა გზით შეიძლება გახდნენ? როგორ უკავშირდება ეს კვ. 1-ის ღორს?

წყაროები

წყარო	გამოყენებული ნაწილი	ლიცენზია
ICJ, Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations, AO, ICJ Reports 1949, p. 174	გვ. 178–185	ოფიციალური დოკუმენტი
ICJ, Obligations of States in respect of Climate Change, AO, 23 July 2025	პარ. 363–364	ოფიციალური დოკუმენტი
IMT-ის განაჩენი (ნიურნბერგი, 1946) — ICC Legal Tools, doc 45f18e	PDF გვ. 55	ოფიციალური დოკუმენტი
ICJ-ის სტატუტი	მუხ. 34(1), 36	ოფიციალური დოკუმენტი
კანონი „საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებების შესახებ” (matsne, კონსოლიდირებული)	მუხ. 2(2)	ოფიციალური დოკუმენტი
ICJ-ის ოფიციალური რეზიუმეები (ST/LEG/SER.F/1)	*Reparation*, გვ. 8	ოფიციალური დოკუმენტი (გაერო)
OpenRewi / Routledge 2024, ch.7 „Subjects and Actors” — შესავალი (V. Engström); §7.1 (A. Green); §7.3 (G. Baranowska, V. Engström, T. P. Paige); §7.4 (J. T. Theilen); §7.8 (A. Peters)	გვ. 218–221, 236–238, 259–264, 274–277, 305, 310	**CC-BY-SA 4.0**

ℹ **ციტატების შესახებ.** *Reparation*-ის სრული ტექსტი სკანირებულია; გვ. 179-ის ციტატა გვერდის ორიგინალ გამოსახულებაზეა შემოწმებული. ინგლისური ციტატების ქართული თარგმანი ლექტორისაა; ორიგინალი მოცემულია სიტყვასიტყვით.

ℹ **ლიცენზია.** ეს დარიგება ეყრდნობა ღია ლიცენზიის (CC-BY-SA 4.0) მქონე და ოფიციალურ წყაროებს, ამიტომ თავისუფლად შეგიძლიათ მისი გამოყენება და გავრცელება — იმავე ლიცენზიის შენარჩუნებითა და წყაროს მითითებით.

სილაბუსის სახელმძღვანელოები (ალექსიძე, Shaw, პატარაია) საავტორო უფლებით არის დაცული: აქ ისინი მითითებულია **მხოლოდ ბიბლიოგრაფიულად**, ტექსტი არ ქვეყნდება. იხილეთ უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში ან ARGUS-ში.